

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

СЕКЦІЯ 15

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ, ЛІНГВІСТИКИ ПРАВА ТА ЗМІ

Мамич Мирослава Володимирівна, Шевченко-Бітенська Олена Валентинівна	
Нормативність уживання термінів освітньо-професійних програм . . .	676
Колеснік Валентина Олександрівна	
Навчальні заклади в Одесі та Миколаєві початку ХІХ століття в історії інших європейських народів.	679
Завальська Любов Володимирівна, Кісельова Анастасія Андріївна	
Семантичні зміни лексеми «звільнення» та «агресія» в українському медіадискурсі	682
Заєць Ганна Вікторівна	
Лінгвістична компетентність у професійній сфері юриста	685
Назаренко Оксана Миколаївна, Занько Олена Валентинівна	
Мовностилістичні особливості політичних промов Володимира Зеленського.	687
Лук'яненко Валентина Володимирівна, Вадаська Світлана Валеріївна,	
Корбут Оксана Григорівна	
Розвиток навичок критичного мислення студентів засобами проектного навчання на заняттях з англійської мови професійного спрямування	691
Матієнко В'ячеслав Леонідович	
Інтеграція системи вищої освіти України в європейський освітній простір	693

СЕКЦІЯ 16

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Колкутіна Вікторія Вікторівна	
Трансформація комунікативних стратегій і тактик у медіатекстах: до проблеми дефініції	696
Маляренко Тетяна Анатоліївна	
Метод кейс-стаді у дослідженнях конфліктів в інформаційному просторі	699
Скалацька Олена Віталіївна	
Вірусний контент як ефективна комунікація	701
Жугай Віталій Йосипович	
Нові перспективи використання «Твіттер» в українській журналістиці	703

ЗАВАЛЬСЬКА ЛЮБОВ ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук*

КІСЕЛОВА АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук*

СЕМАНТИЧНІ ЗМІНИ ЛЕКСЕМИ «ЗВІЛЬНЕННЯ» ТА «АГРЕСІЯ» В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

Сучасний медіадискурс демонструє вживання лексем з розширеним значенням: лексикографічне тлумачення семантики є недостатнім для потрактування лексеми у відповідному контексті. Часто модифікації значення підпорядковані маніпулятивним завданням, а медіадискурс сприяє трансформації семантики лексем. Особливого значення ці процеси набувають в умовах війни в Україні, коли агресор – Російська Федерація – використовує різноманітні технології інформаційної війни, зокрема розширення семантики лексем і підміну денотативних компонентів значення під час репрезентації інформації в медіадискурсі. Підґрунтям дослідження маніпулятивного потенціалу цих лексем є вивчення їхньої семантики, зокрема проведення компонентного аналізу значення за лексикографічними джерелами.

Метою дослідження є виявлення семантичних опозицій лексем «звільнення» та «агресія» в українській мові за лексикографічними джерелами мита медіадискурсу.

В українському мовознавстві лексична семантика висвітлена у працях Т. Вільчинської, М. Кочергана, Л. Лисиченко, М. Навальної, В. Манакіна, Н. Слухай, Л. Струганець та ін. Насамперед науковці здійснюють компонентний аналіз, вивчення особливостей вживання лексичних одиниць і зіставні дослідження. Проблеми концептології порушено в наукових розвідках О. Воробйової, С. Жаботинської, А. Мартинюк, О. Селіванової та ін. Переважно лінгвокогнітивні студії в українській лінгвістиці ґрунтуються на аналізі германських мов або передбачають зіставні дослідження.

В українській мові тлумачний словник української мови в 11 томах визначає іменник «звільнення» через дієслово «звільняти» (у 1 значенні), що є полісемічним: Звільняти. – 1. Випускати кого-небудь з-під арешту, з в'язниці і т. ін.; давати волю. 2. Силою визволяти кого-небудь з-під арешту, з в'язниці і т. ін.; здобувати в бою волю для кого-небудь; // Визволяти суспільну групу, клас, націю від гніту, від рабства. 3. Відвойовувати захоплену ворогом територію; очищати її від противника. 4. Забирати, вивільняючи з того, що стискує, зв'язує, обмежує і т. ін. в рухах, заважає в чому-небудь. // Відділяти що-небудь від чогось, очищати. // Усувати що-небудь, що заважав певному розвитку. 5. перев. від чого. Позбавляти кого-небудь чогось обтяжливого або зайвого, небажаного. // від кого. Позбавляти кого-небудь

чийсь небажаної, неприємної присутності. 6. Вилучаючи з якого-небудь процесу, робити вільним, незайнятим. // Знімати з роботи, виключати з навчального закладу і т. ін. 7. Робити порожнім, незайнятим (яке-небудь місце, приміщення, посуд і т. ін.). // Вивільняти (час) від звичних занять [2, т. 3, с. 472]. Наведене визначення фіксує на периферії, у 3 значенні, семантику лексеми «звільняти» як відвойовування у ворога території та її очищення від противника. Утім, вже у цій дефініції актуалізовано семи «противник, ворог» і «територія».

У 20-томному словнику української мови, що вже налічує кілька томів, суттєвих змін у дефініції дієслова «звільняти» не відбулося: так само лексема є полісемічною та охоплює сім значень, третє з яких повністю дублює формулювання 11-томного словника: «Відвойовувати захоплену ворогом територію, очищати її від противника» [3]. Семантика лексеми «звільнення», що вживається в політичному і медіадискурсах, актуалізує саме третє значення, пов'язане з очищенням території. Якщо в українському медіадискурсі лексема «звільнення» використовується на позначення тих територій, що очищені від окупаційних військ, напр.: *Радник президента США з питань національної безпеки Джейк Салліван заявив, що Збройні Сили України самостійно мають визначати час і спосіб звільнення територій, окупованих Росією до повномасштабного вторгнення 24 лютого* (Українська правда, 11.09.2022). Актуалізація семантики «звільнення» як «очищення від ворога чи противника» передбачає вживання лексеми разом зі словоформою, приєднаної за допомогою керування, та яка має значення «територія», «країна», «населений пункт», «площа» тощо, напр.: *Однак, для контратаки й звільнення всієї території Україні потрібна серйозна допомога партнерів* (Радіо Свобода, 31.03.2022); *Радник президента США з питань національної безпеки Джейк Салліван заявив, що Збройні Сили України самостійно мають визначати час і спосіб звільнення територій, окупованих Росією до повномасштабного вторгнення 24 лютого* (РБК, 28.02.2022).

Розглянемо лексикографічне тлумачення слова «агресія» в українській мові. У словнику української мови в 11 томах представлено таку дефініцію: Агресія. – Неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності [2, т. 1, с. 18]. Слово є однозначним і має значення, виключно пов'язане з відносинами між державами. Актуалізовано ядерну сему «неспровокований збройний напад», що вказує на насильницький характер дій одного суб'єкта проти іншого, причому останній жодним чином не є винним у нападі. Близня периферія представлена окресленням мети – «захоплення територій іншої держави», тобто окупація; дальня периферія вказує на можливі наслідки агресії – повну або часткову втрату незалежності державою щодо якої скеровано агресію.

У 20-томному словнику української мови значення також одне, воно розширене порівняно з попереднім виданням: Агресія. – Незаконне застосування сили однією державою проти іншої, збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності і т. ін. [3]. У новому словнику відбулися

зміни в ядерній частині значення: насамперед ядерна сема вказує на незаконність будь-якого силового втручання однієї держави щодо іншої, тобто йдеться не лише про напад (неспровокований), а й про будь-які силові дії незаконного характеру. Близня периферія представлена семою «збройний напад», але і звернемо увагу на усунення компонента значення «спровокований». Це дуже важливо для витлумачення концептосфери української мови: елімінація семи «неспровокований» є засадничою, на нашу думку, оскільки її наявність вказувала на те, що спровокований напад – це вже не агресія. У такому разі нападник – суб'єкт агресії – завжди здатен виправдовувати свої дії провокацією з боку держави, на яку здійснено напад. Крім того, зміна ядерної частини лексеми також розширює семантику слова «агресія» в українській мові, напр.: *Збройна агресія РФ проти України є злочином проти людства, організатора якого має бути залучено до відповідальності* (ІнтерФакс, 9.10.2022).

Принагідно відзначимо, що «Словник іншомовних слів» О. Мельничука, друге видання якого вийшло понад 25 років тому також фіксує саме цю ядерну сему: Агресія (лат. *aggressio*, від *aggredior* – нападаю) – в сучасному міжнародному праві будь-яке незаконне з погляду Статуту ООН застосування сили однією державою проти територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави або народу (нації) [1, с. 42]. Слово визначено як термін міжнародного права, утім, ядерний компонент значення вказує на «незаконне застосування сили» певною державою щодо іншої держави. На периферії зазначено наслідки цих дій – порушення територіальної цілісності або втрата незалежності. Простежуючи динаміку семантичних змін, наголосимо на тому, що значення слова «агресія» в українській мові трансформувалося від витлумачення агресії як неспровокованого збройного нападу однієї держави на іншу до незаконного силового втручання однієї держави у справи іншої.

Лексема «звільнення» в українській мові має значення «очищення своєї території від ворога» становить дальню периферію; лексема «агресія» має в українській мові трансформацію від «неспровокований збройний напад» до «силове втручання» щодо взаємин двох держав. Актуалізація в українській мові різних сем у лексемах «звільнення» та «агресія» уможливило вживання їх як контекстуальних синонімів.

Список використаних джерел:

1. Словник іншомовних слів за ред. О. С. Мельничука. 2-е видання, випр. і доп. Київ : Головна редакція «Українська радянська енциклопедія» (УРЕ), 1985. 966 с.
2. Словник української мови в 11 томах. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Режим доступу: <http://sum.in.ua/>
3. Словник української мови у 20 томах. Режим доступу: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>

Ключові слова: медіадискурс, семантика, лексика, лексема, словник.

Key words: media discourse, semantics, vocabulary, lexeme, dictionary.